

ФУНКЦІОНУВАННЯ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Т.В. Порудєєва, кандидат економічних наук
Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто сучасний стан функціонування фермерських господарств Миколаївської області. Основні проблеми їх господарювання – слабка технічна база, дефіцит трудових, матеріальних і фінансових ресурсів та інше.

Ключові слова: фермерське господарство, розвиток, економічна ефективність.

Постановка проблеми. За роки ринкових перетворень фермерські господарства стали невід'ємною частиною сільської економіки та народного господарства в цілому. Основні завдання фермерського господарства полягають у забезпеченні більш повної зайнятості сільського населення суспільно корисною діяльністю; виробництві, переробці та реалізації товарної сільськогосподарської продукції; участі у формуванні та розвитку об'єктів соціальної інфраструктури тієї сільської місцевості, де функціонує господарство; раціональному дбайливому використанні земель сільськогосподарського призначення. Разом з тим, існує ряд проблем їх ефективного функціонування.

Аналіз останніх досліджень. Проблема ефективності діяльності фермерських господарств присвячено роботи багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених-економістів: Беккера М., Месель-Веселяка В.Я., Саблука П.Т., Чайнова О.В. та інших вчених. Поряд з тим, питання розвитку фермерських господарств та їх проблеми повинно бути досліджено з урахуванням регіонального аспекту.

Мета дослідження. Дослідження має за мету дослідити сучасний стан функціонування фермерських господарств Миколаївської області та виявити проблеми їх господарювання.

Виклад основного матеріалу. Перші фермерські господарства на території Миколаївської області стали виникати з 1990 року за рішеннями місцевих органів влади і відсутності для цього законодавчої бази. Об'єктивна необхідність їх

виникнення була відображена Постановою Верховної Ради України від 18 грудня 1990 р. «Про земельну реформу» [1]. Юридична можливість організації фермерських господарств стала можливою з прийняттям Закону України від 20 грудня 1991 р. «Про селянське (фермерське) господарство» [2].

Стрімке зростання чисельності фермерських господарств у Миколаївській області спостерігалося в перші 3 роки після прийняття вищезгаданого Закону. Так, у 1993 році їх кількість збільшилася у 47 разів порівняно з 1991 роком, тобто щорічні темпи приросту становили за цей період у середньому 49%. Проаналізувавши фермерські господарства сучасної Миколаївщини (табл. 1), ми виявили, що у 2011 р. вони становили невелику групу (близько 11% від загальної кількості по Україні).

Таблиця 1

Регіональний розподіл та показники землекористування*

Показники	Роки					
	2009		2010		2011	
	Україна	Миколаївська область	Україна	Миколаївська область	Україна	Миколаївська область
Кількість фермерських господарств	41906	4574	41524	4555	40965	4520
Площа сільсько-господарських угідь, тис. га	4298,6	347,6	4290,8	361,1	4345,9	362,5
Площа ріллі, тис. га	4165,1	343,4	4161,9	355,7	4221,9	357,4

*Складено на основі [3].

За 4520 фермерськими господарствами закріплено 362,5 тис. га сільськогосподарських угідь, зокрема 357,4 тис. га ріллі. На одне фермерське господарство припадає в середньому тільки 80,2 га сільськогосподарських угідь та 79,0 га ріллі, тоді як по Україні, відповідно, – 106,1 га та 103,1 га.

Це один із найвищих показників у всьому південно-степовому регіоні України. Високу динаміку зростання кількості фермерських господарств у Миколаївській області можна пояснити, насамперед, великими розмірами сільськогосподарських угідь в цих областях, а також відповідним дефіцитом робочої сили.

Загальна тенденція до посилення дефіциту трудових ресурсів та більш інтенсивне використання праці у фермерських господарствах Миколаївщини логічно повинна була би стимулювати розвиток використання механізації. Але фактично це не відбувається, що видно з даних таблиці 2.

Таблиця 2

**Використання технічних засобів механізації
у фермерських господарствах Миколаївської області**

Технічні засоби	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2011 р. до 2009 р., %
На одне фермерське господарство				
Трактори	0,43	0,42	0,45	104,7
Комбайни	0,12	0,11	0,11	91,7
Сівалки	0,25	0,25	0,28	112,0
Жатки валкові	0,03	0,03	0,03	100,0
На 100 га посівної площі				
Трактори	0,72	0,64	0,67	93,1
Комбайни	0,19	0,16	0,16	84,2
Сівалки	0,41	0,38	0,41	100,0
Жатки валкові	0,06	0,05	0,05	83,3

**Складено на основі [3].*

За досліджувані періоди часу статистично достовірно збільшення одиниць сільськогосподарської техніки має місце лише в розрахунку на одне фермерське господарство, окрім комбайнів. Але більш значимим критерієм рівня розвитку механізованої праці є наявність технічних засобів на одиницю площі. В цьому плані відмічаємо статистично достовірну негативну динаміку кількості технічних засобів в розрахунку на **100 га посівної площі**. При цьому за темпами їх зменшення на першому місці стоять жатки валкові, другому – комбайни, і третьому – трактори. Лише по сівалкам відмічається стабільність в абсолютних і відносних показниках.

Наші дослідження показують, що технічний стан ускладнюється тим, що переважна кількість фермерів мають застарілу, малопродуктивну, фізично і морально зношену техніку, яка через відсутність обігових коштів оновлюється повільно. Так, середній вік тракторів у фермерських господарствах становить **14 років**, сівалок – **12**, комбайнів – **15 років**. Такий стан

справ примушує фермерів кооперуватися в придбанні і використанні техніки або користуватися послугами машинно-технологічних станцій. Але й за такої системи використання технічних засобів не завжди вдається своєчасно і якісно виконувати вимоги технологічного процесу виробництва продукції. Як показує світовий досвід, створення власної системи машин, у тому числі малої механізації для невеликих господарств, гарантує незалежність фермера та своєчасність і якість виконаних робіт. Тому актуальним завданням найближчого часу є наукове обґрунтування техніко-економічної концепції розвитку комплексної механізації фермерських господарств, яка на даний час відсутня і залишається орієнтованою на використання потужної техніки для великих господарств.

Фермерськими господарствами області було вироблено у 2011 р. 997,4 млн грн валової продукції, що у 9 разів більше ніж у 1995 р. У структурі валової продукції сільського господарства питома вага продукції рослинництва у 2011 р. становить значну частку – 98,9%, а частка продукції тваринництва практично відсутня – 1%.

Невисокий рівень технічної бази та дефіцит трудових ресурсів змушує фермерів орієнтуватися на виробництво продукції, яка відрізняється меншою місткістю ручної та механізованої праці. Тому в сфері виробничої діяльності переважна більшість фермерських господарств віддає перевагу розвитку галузі рослинництва.

Для пересічного фермера галузь товарного тваринництва в сучасних умовах не може бути ефективною через потребу значних капітальних вкладень в будівництво ферм, тваринницьких комплексів, селекційно-племінну роботу, а також невисокої рентабельності продукції тваринництва.

Подальші роки становлення можна охарактеризувати як період кількісної стабілізації фермерських господарств в області, досягнутої на рівні 45 тис. одиниць. При цьому кількість господарств, що припинило свою діяльність, зменшилася до рівня 1-1,5%. Поповнення кількості господарств в цей період не спостерігається з тієї причини, що селяни не бажають оформлятися як фермери, оскільки законом не заборонено вести дрібнотоварне виробництво на своїх земельних паях.

Перевага господарств населення в аграрному секторі (домогосподарства) в тому, що вони не ведуть бухгалтерський облік, а рівень сплати їх податків переважає сумнівні перспективи одержати допомогу від держави за рахунок фермерства.

Таблиця 3

Валова продукція сільського господарства у фермерських господарствах Миколаївської області у постійних цінах 2010 р.

Роки	Валова продукція – всього	у тому числі	
		продукція рослинництва	продукція тваринництва
1995	101,0	87,7	13,3
2011	997,4	987,4	10,0
на 100 га сільськогосподарських угідь			
1995	99,2	86,1	13,1
2011	275,1	272,4	2,7
на одне фермерське господарство			
1995	20,2	17,5	2,7
2011	220,6	218,5	2,1

*Складено на основі [3].

Зміцнення фінансового стану є важливою передумовою становлення фермерства як ефективної форми господарювання, посилення його конкурентоспроможності. За три роки поспіль в цьому плані намітилися позитивні зміни, про що свідчать наші розрахунки, проведені на матеріалах обласних статистичних досліджень (табл. 4).

Таблиця 4

Результати фінансової діяльності фермерських господарств Миколаївської області, тис. грн

Показники	Роки		
	2009	2010	2011
На одне фермерське господарство			
Виручка від реалізації продукції	114,3	166,9	208,1
Прибуток, збиток	25,9	57,3	63,3
Собівартість реалізованої продукції	88,4	109,6	144,8
На одного середньорічного працівника			
Виручка від реалізації продукції	69,9	101,7	117,2
Прибуток, збиток	15,8	32,4	35,6
Собівартість реалізованої продукції	54,1	69,3	81,6

*Складено на основі [3].

Негативним фактором фінансової діяльності фермерських господарств є тенденція наростання собівартості реалізованої продукції.

Висновки. Аналіз становлення фермерства в регіоні засвідчив, що це є закономірний процес. Фермерські господарства вже зайняли своє місце в структурі аграрного сектора економіки області і подовжують нарощувати свій потенціал. Незважаючи на слабку технічну базу, дефіцит трудових, матеріальних і фінансових ресурсів, фермери Миколаївщини, працюючи в умовах ризикованого землеробства, показали свою гнучкість і життєздатність як форми організації праці та стилю життя селянства. Фермерський рух на Миколаївщині як найбільш розвинутий в країні став унікальним соціально-економічним явищем, що заслуговує на глибоке усвідомлення і впровадження позитивних сторін діяльності в інших регіонах України.

Список використаних джерел:

1. Про земельну реформу : Постанова Верховної Ради України / Верховна рада України. — К., 1996. — 283 с. — (Збірник документів).
2. Про селянське (фермерське) господарство : Закон України // Відомості Верховної Ради України. — 1992.— № 14.— С. 186.
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

*Т.В. Порудєєва. **Функционирование фермерских хозяйств Николаевской области.***

В статье рассмотрено современное состояние функционирования фермерских хозяйств Николаевской области и основные проблемы ведения их хозяйства: слабая техническая база, дефицит трудовых, материальных и финансовых ресурсов.

*T.V. Porudееva. **Functioning of farms of Nikolaevskoy area.***

In article the modern condition of functioning of the farms of Mykolayiv region and the main problems of their economy: a weak technical base, shortage of labour, material and financial resources.